

АНДРОГИНИЈА, АМБИВАЛЕНЦИЈА И АСИМИЛАЦИЈА У ЛЕВОЈ РУЦИ ТАМЕ

Уколико је количина научне пажње коју нека књига добија било какав показатељ њеног квалитета, *Лева рука Шаме* је на добром путу да постане класик научне фантастике.¹ Међутим, упркос раширености и ванредном квалитету скорије критике, два аспекта *Леве руке Шаме* задобила су мање пажње него што заслужују. Први се односи на ауторкин покушај да увиди све импликације андрогиније, да замисли како би амбисексуалност утицала на културу, политичке институције и личне односе међу људима. Изгледа да Ле Гвинова има дара да дође до закључака (вероватно путем чисте интуиције) који код других људи чине срж њиховог животног дела. Она каже, на пример, да није читала Јунга пре писања *Леве руке Шаме*, иако је начин на који она примењује андрогинију у складу са много тога што је Јунг имао да каже.² Заправо, увиди у андрогинију у *Левој руци Шаме* имају своју потврду у дугој традицији андрогиније у миту и књижевности. Стога ћемо се у првом делу овог поглавља осврнути на традицију андрогиније и на паралеле између ње и *Леве руке Шаме*. Такве паралеле, премда можда интересантне саме по себи поборницима ове теме, значајне су углавном због тога што указују на кључну чињеницу о начину на који је андрогинија коришћена у *Левој руци Шаме*. Овде андрогинија има двоструку валентност: истовремено представља обећање и претњу, упад и употпуњавање.

Други аспект односи се на ванредно јединство књиге. Делимично због њене необичне наративне структуре – мешавине митова, легенди, нарације у првом лицу и научних бележака – *Лева рука Шаме* је била нападана као механичка и догматска.³ По мом мишљењу, ово је потпуно погрешно гледање. Оно настаје из заблуда о извору јединства. Јединство *Леве руке Шаме* произлази из дијалектичког односа између њених делова; а важан део ове дијалектике је амбивалентност андрогиније. Посматрајући улогу коју амбисексуалност има у гетенској култури и у средишњем односу између

¹ За критичке текстове посебно значајне за тему овог поглавља вид. Douglas Barbour, "Wholeness and Balance in the Hainish Novels of Ursula K. Le Guin", *Science Fiction Studies*, 1 (1974), стр. 164–173; коментари Ле Гвинове о вези између таоа и њеног рада, *Science Fiction Studies*, 2 (1976), стр. 45; Refail Nudelman, "An Approach to the Structure of Le Guin's SF", *Science Fiction Studies*, 2 (1975), стр. 210–220; и Martin Bickman, "Le Guin's *Left Hand of Darkness*: Form and Content", *Science Fiction Studies*, 4 (март 1977), стр. 42–47.

² Le Guin, "Is Gender Necessary?", у: *Aurora: Beyond Equality*, ур. Vonda N. McIntyre и Susan Janice Anderson (Greenwich, Conn; Fawcett, 1976), стр. 137. Цео овај есеј је значајан јер Ле Гвинова у њему дискутује о свом виђењу настанка *Леве руке Шаме*, као и о томе како она схвата значење ове књиге.

³ Видети нпр. David Ketterer, *New Worlds for Old: The Apocalyptic Imagination, Science Fiction and American Literature* (Bloomington: Indiana Univ. Press, 1974), стр. 76–90.

Генлија Аја и Естравена, потпуно је оправдана асимилација различитих наративних фрагмената у уједињену структуру.

Осврнимо се сада накратко на традицију андрогиније. Овако скраћен приказ нужно је неправедан према сложености теме, а читалац се позива да консултује разне друге изворе ради потпуније обраде теме.⁴ Андрогинија се првобитно појављује као особеност древних космогонија, подједнако западних и источних. Ови митови обично замишљају велике ентитете који су постојали пре настанка света као сексуално неиздиференциране; раздвајање на мушко и женско означава крај митског времена и почетак свакодневне стварности. Касни, софистицирани пример ове митске традиције јесте прича коју Аристофан приповеда у Платоновој *Гозби*, у којој округла створења са осам екстремитета бивају пресечена напола јер су довољно моћна да запрете боговима. Одсечене половине постају људска раса и сваки део проводи живот у патетичној потрази за својом одсеченом половином. Сажаливши се, богови им стварају гениталије како би две половине, када се сретну, могле да се сексуално споје у покушају да поново остваре своје првобитно јединство. Ово значење андрогиније као стања изгубљеног примордијалног јединства доспело је у хришћанство кроз мистичну традицију у којој је Адам био замишљен као андрогино биће, створено по прилици андрогиног Бога. Раздвајање овог првог андрогиног људског бића на мушко и женско – Адама и Еву – било је повезано са Падом и потоњим изгоном из Раја.

Такве интерпретације хришћанског мита оснажиле су херметичку традицију, укореењену у источном мистицизму, и резултирале су алхемијском дисциплином. У неком смислу, алхемија се може посматрати као покушај да се, путем удруженог материјалног и духовног прочишћења, поврати изгубљена андрогинија отелотвореног Духа. Под снажним утицајем проучавања херметичких и алхемијских текстова, Карл Јунг је покушао да помири ову митску и мистичку традицију са свакодневном стварношћу сугеришући да су алхемичари – у својој бесконачној потрази за Каменом мудрости, Ребисом, таквим који би истовремено био и материја и дух, и мушко и женско – заправо остваривали пројекције сопственог несвесног ума. То је Јунга наводило на закључак да је несвесни ум био супротан пол од свесног ума: несвесно је за мушкарца његова *анима* (од женског облика грчке речи за дух); за жену то је њен *анимус* (одговарајући мушки облик те речи).⁵

Од Платона до Јунга, ове интерпретације мита имају заједничку особину: имплицирају да је андрогинија повезана са осећањем целовитости, употпуњености, и да

⁴ Комплетна верзија кратког приказа који следи садржана је у N. B. Hayles, "The Ambivalent Ideal: The Concept of Androgyny in English Renaissance Literature", необјављена верзија докторске дисертације, Univ. of Rochester, 1976. Међу важним изворима који су консултовани ради студије су Maire Delcourt, *Hermaphrodite: Mites and Rites of the Bisexual Figure in Classical Antiquity*, прев. Jennifer Nicholson (London, Studio Books, 1961), L. S. A. M. von Romer, "Über die Androgyne Idee des Lebens", у: *Jahrbuch für Sexuelle Zwischenstufen*, 2 (Leipzig, 1903), стр. 707–941; Wayne Meeks, "The Image of the Androgyne: Some Uses of the Symbol in Early Christianity", *Journal of the History of Religions*, 13 (1974), стр. 166–208; и сабрана дела К. Г. Јунга (Princeton Univ. Press).

⁵ C. G. Jung, *Psychology and Alchemy*, Collected Works, том 12, друго издање, прев. R. F. C. Hull (Princeton Univ. Press, 1968).

посрнули човек жуди за том изгубљеном целовитошћу проводећи живот, како Платон каже, у жељи и стремљењу ка целини. Али овој интерпретацији андрогиније супротставља се друга традиција, најочитије када је андрогинија напустила краљевство мита и ушла у свет свакодневице. На пример, Ливије, коментаришући рођење детета неодређеног пола, бележи да су таква деца сматрана лошим знамењем и била су прогнана и остављена да умру.⁶ У том духу су и пригодни митови који описују метаморфозу из човека у андрогина, као што је Овидијева приповест о трансформацији Хермафродита у бисексуално биће, ни у жени ни у мушкарца, већ у обоје.⁷ Очигледно је да је једна ствар замишљати андрогинију као изгубљено примордијално стање бића, а друга ствар замишљати трансформацију која се дешава у супротном смеру, као нешто што би заиста могло да се догоди у телу мушкараца и жена какве познајемо. Ова врста трансформације ће много вероватније изазвати нелагодност јер угрожава сигурност нашег сопства. Она намерава да промени природу нашег бића; додавање (или препознавање) елемента другог пола који би нас учинио андрогиним може се схватити као продирање туђина у сопство. Чак и Јунг, премда препознавање несвесног сматра изузетно значајним и крајње обогаћујућим, упозорава да свесни ум, када спозна да не представља тоталност психе, може тим увиђањем заћи у перманентно лудило или смрт.

Стога је андрогинија, како налазимо у митовима, легендама и историји, у основи амбивалентна; она може бити схваћена или као увећавање и употпуњење сопства или као облик самоукидања, продирања туђина у сопство. Било да је свесна ове специфичне традиције или не, Ле Гвинова употребљава амбисексуалност Гетињана на невероватно сличан начин. У једну руку, необична гетенска сексуалност може бити угрожавајућа, представљајући оно што је на узнемирујући начин туђинско, док би, у другу руку, могла да се схвати као симбол целовитости којој човек може да тежи, али једино метафорички да је досегне – изгубљено стање савршенства. Као што наслов *Лева рука џаме* имплицира, свака рука евоцира присуство и претпоставља слику оне друге.

Од подстицајног чланка Дагласа Барбора о утицају таоистичке мисли на ране радове Ле Гвинове, укључујући и *Леву руку*, опште је признат значај Таоа за светоназоре Ле Гвинове.⁸ Таоистичка визија која утиче на све хаинске романе Ле Гвинове посебно се тиче проблема и потенцијала својственог андрогинији, јер таоистичко веровање да целовитост произлази из креативне тензије између дуалности омогућује да амбиваленција својствена андрогинији као таквој постане основа нове синтезе, безмало обухватајуће целине. Амбивалентна реакција коју сексуално раздвојена раса (попут Генлијеве или наше) има према андрогинији, жудња за њом и одбојност, постају, у контексту холистичког виђења Таоа, други низ дуалности које су обухваћене и превладане насталом целовитошћу. Ова нова целовитост не подразумева ни инкорпорирање

⁶ Titus Livius, *Livy*, прев. Evan Sage (Cambridge: Harvarde Univ. Press, 1935), том VII, књ. xxvii, 32, стр. 359.

⁷ Ovid, *Shakespeare's Ovid, Being Arthur Golding's Translation of the Metamorphosis*, ур. W. H. D. Rouse (London, Centaur Press, 1961), књ. IV. Амбивалентност потакнута Овидијевом причом недвосмислена је у раном енглеском преводу Томаса Пинда: Thomas Peend, *The Pleasant Fable of Hermaphroditus and Salmacis* (London, 1565).

⁸ Barbour, *passim*.

ни уклањање туђости. С тим у вези, она се разликује од позитивног носталгичног аспекта андрогиније који види другог као изгубљени део себе и жуди за инкорпорирањем другог унутар себе. Такође се разликује и од негативног аспекта андрогиније који приступ другог сопству сагледава као разлог за узбуну. Смисао није у порицању туђина, било тако што ћемо га прихватити као део сопства или тако што ћемо га одвојити од сопства. С обзиром на то да туђин остаје други, једном када његову другост признамо и разумемо, она може ступити у креативну тензију са сопством, а из ове тензије може настати нова целовитост.

Таоистичка визија целовитости која је отелотворена у *Левој руци ѿаме* тако нуди начин да прихвати амбивалентност андрогиније и истовремено је превлада. Захваљујући свеобухватној природи ове визије, дуалности које се истражују нису ограничене на мушкост и женскост; оне такође укључују светлост и сенку, мит и стварност, напредовање и стагнирање. Што је можда најважније за потребе нашег истраживања, у средишњем односу Естравена и Генлија Аја, основна дуалност произлази из Ја и Ти, из себе и туђина. У једном смислу, холистичко виђење које проистиче из овог особитог склопа дуалности може се посматрати као снажан, широк приказ света који би се могао обзнанити једној андрогиној раси. У другом смислу, специфична тема андрогиније укључена је у општију тему – и превладана њоме – тему о томе шта значи видети свет као целину. Да бисмо разумели како се ова тема обликује, прво ћемо разматрати макросвет дела, тензије и дуалности присутне у гетенској култури, а онда се окренути микросвету, удару ових сила на два човека, Генлија Аја и Естравена.

Од свих гетенских институција, култ хандаре можда је најближи отелотворењу холистичке визије Таоа. У хандарском начину мишљења од централног значаја је концепт дуалности у креативној тензији (V).⁹ Хандарска молитва „Слава нек је таме и незавршеном Постању“¹⁰ израз је хандарског веровања да, како бисмо видели, то изискује не само светлост већ и сенку; да бисмо постојали, то захтева не само руковођење стварањем већ и могућност хаоса. Са добрим антрополошким смислом за то како се процес именовања одражава на културолошке претпоставке, Ле Гвинова преко хандарата именује предмете негирајући њихове супротности. На пример, хандарате називају своје ритуално стање снажне чулне перцепције и физичке непокретности „нетранс“. Естравен, који је хандарата, карактеристично назива Оргорејн својом „неземљом“. Овај начин именовања имплицира да ствар може бити спозната само кроз своју супротност. Спој супротности који лежи иза хандарског именовања појављује се у њиховој филозофији као парадокс. Највиши степен знања којем хандарате могу тежити је неупућеност, а сврха њиховог учења је „неучење“. Такви парадокси указују на то да дефинисати нешто као апстракцију, саму по себи, значи погрешно је представити. За хандарате, суштина је нешто што произлази из креативне тензије између дуалности, не нешто што обитава у издвојености.

⁹ Le Guin, *The Left Hand of Darkness* (New York, Ace Books, 1969), пето поглавље. Римски бројеви у загради након цитата указују на број поглавља.

¹⁰ Сви цитати из књиге дати су према преводу Дарка Тушевљаковића (Урсула К. Ле Гвин, *Лева рука ѿаме*, Контраст, Београд, 2019).

Насупрот филозофији кархидских хандарата стоје веровања јомешта. Јомеш, званична религија Оргорејна, настала је када је Пророк Меше био принуђен да одговори на питање „Шта је смисао живота?“ Један члан групе Пророка се убио; други је почињено убиство. Али казано је да је Меше, Ткач групе, живео до краја живота у том стању снажног просветљења које карактерише тренутак када је одговор Пророчанству дат. Извод из јомешког канона односи се на неколицину догађаја који илуструју Мешеов свеобухватни вид и закључује: „У Мешеовом оку тама не постоји“ (XII). Јомешки канон стога пориче смисао креативне дуалности која чини темељ хандарске филозофије. Јомеште не прихватају корисност таме, негативне аспекте стварања; „они који привлаче таму су будале и Меше пљује на њих“, говори нам канон (XII).

Постављајући ове супротности између хандарског и јомешког култа, Ле Гвинова нам, са акцентом на дуалистичку целовитост, представља контраст између исправних и погрешних начина мишљења. Као што ћемо видети, међутим, ниједно гледиште, ниједна филозофија или перспектива није беспоговорно прихваћена у *Левој руци ѿаме*. Све док постоји уверљив доказ да су хандарате више у праву него јомеште, разлика је компаративне природе, не апсолутна.

Један наговештај да је хандаратама дата предност у односу на јомеште јесте савез хандарата са Кархидом, а јомешта са Оргорејном. Када је Генли Ај пао у немилост, увиђамо да је Оргорејн, за оне који су у немилости, много мање пријатно место од Кархиде. И пре него што је ухапшен, Генли наслућује мрачну страну орготског живота. Велике јавне зграде, чак и корпулентни Шусгис, изгледају му некако магловито и непостојано. Генли сумира своју интуитивну нелагодност значајном метафором: „Изгледало је, помислио сам, као да не бацају сенку“ (X). Да не бисмо одбацили интуицију као пуку метафору, Ле Гвинова нам преко Генлија пружа научно објашњење његовог осећања:

Овакво ђрилично слободно ђромишљање чини суштински гео мој ђосла. Да немам склоности ка ђоме, не бих исљуњавао услове ђођребне за мобила, а формалну обуку сам ђрошао на Хаину, ђде се ђо ђочасно назива далекосезањем. Циљ далекосезања мојао би да се ођише као инђуђђивно увиђање моралне целовиђости; сђођа се оно не арђикулише ђуђтем рационалних симбола, већ кроз метђафору. (X)

Тако, кроз метафору, Генлијева интуиција пружа морални контраст између хандарата, који славе таму и познају корисност сенке, и орготске државе чија званична религија инсистира на томе да истина долази само из светлости. Иако Орготе можда не бацају сенке, Оргорејн заиста има своја мрачна места, као што је тмина подрума у којем је Генли прво утамничен и као катран црна унутрашњост затворског камиона. Непризната тама Оргорејна повезана је са поквареношћу његових политичара, његовом тајном полицијом, распрострањеним и нехуманим системом затворских логора. Као да су Орготе, у недостатку хандарске холистичке визије, изопачили потенцијал таме. У Оргорејну, тама није извор снаге већ ужаса.

Склоност Ле Гвинове ка хандаратама постаје још очигледнија када се јомешки култ доведе у везу са све већом могућношћу да Гетен ускоро први пут зарати. Док Генли и Естравен леже у свом шатору једне ноћи, Генли коментарише колико су Гетењани

усамљени на својој планети, без других великих сисара на Гетену, и колико су усамљени у космосу са својом јединственом амбисексуалношћу. Естравен одговара: „Јомеште би рекле да је човекова јединственост његова божанска узвишеност“, а Генли одмах узвраћа: „Господари земље, тако је. Други култови на другим световима дошли су до истог закључка. То су махом култови поникли у динамичним, агресивним културама које не маре за еколошку равнотежу“ (XVI). Славити јединственост као што то раде јомеште значи порицати да је човек део комплексне мреже испреплетаних односа. На глобалном плану то води до слома еколошке равнотеже, док на националном плану води до рата.

Ле Гвинова кроз једног од екуменских Истраживача износи могућност да постоји узрочна веза између гетенске амбисексуалности и чињенице да Гетен никада није ратовао. Бележећи да је необична гетенска сексуалност вероватно резултат хаинског експеримента у људској биологији, Истраживач спекулише о разлогу за тај експеримент:

Јесу ли древни Хаинци смајрали да сјална сексуална сјособносј и орјанована друшјивена ајресивносј, које не јосе дује ниједан сисар осим човека, јредсјављају узрок и јоследицу? Или су [...] смајрали да је рајш искључиво мушка заменска акјивносј, масовно Силовање, јје су, сјјоја, у свом екјериментју елиминисали мушкосј која силује и женкосј која је силована? (VII)

Ако је, по својству њихове сексуалности, Гетењанима дата већ усађена отпорност на рат, изгледа да им је имунитет ослабио. Сви неопходни противотрови сустичу се у Оргорејну: Орготе имају религију која пориче дуалност и слави јединственост; оргорејнска држава је ефикасна и бирократска, поричући ту „прастару таму, пасивну, анархистичку, тиху, плодну таму хандаре“ која, Генли слуги, промиче као сенка кроз кархидску политику (V); и у урбаном Оргорејну, као и орготским затворским логорима, они контролишу своју урођену амбисексуалност вештачким путем употребом дрога.

Уместо упражњавања рата, са мобилизацијом људи у јединице које се смењују, Гетињани традиционално изражавају своју компетитивност практиковањем *шифрејџора*. Естравен каже Генлију да *шифрејџор* долази „од старе речи за сенку“. Попут сенке, реч указује на приврженост одређеној особи или предмету. За разлику од рата, не може се лако одвојити од личне и превести у безличну апстракцију. Стога Тибе, када жели да преобрати Кархиде у нацију способну за рат, престаје да говори о *шифрејџору* и започиње да говори о части. Када Генли наслућује да Орготе не бацају сенку, његова метафора не алудира само на изопачење таме у Оргорејну већ и на орготски обичај да посматрају своје грађане као „јединице“, заменљиве делиће без индивидуалности или јединственог идентитета који им омогућава бацање сенке. Лагано искрсава шаблон. На једној страни су сенке, *шифрејџор*, одсуство рата на Гетену и хандаре са својим уважавањем дуалности. Све ово је на неки начин повезано са гетенском амбисексуалношћу; можда су то чак и природни изданци импликација андрогиније. На другој страни су изопачења таме, част, рат, и бирократска влада Оргорејна, који сви на извезан начин поричу импликације андрогиније.

Генлијева мисија подудара се са прекретницом у гетенској историји. До тада, гетенска андрогинија створила је културолошку матрицу која искључује могућност рата.

Али сада је Оргорејн почео да се одриче старих принципа и да ствара нову културолошку матрицу, ону по којој је рат не само могућ већ, пре или касније, неизбежан. Естравен оштроумно нагађа да једном када се оствари моћ коју Оргорејн представља, она неће моћи да се заустави простим супротстављањем:

Овде кажу да „сви ѿушеви воде у Мишнори“ [престоница Оргорејна – Прим. аућ]. И заисџа, ако окренеише леђа Мишнорију и одеише из њеџа, и даље сџе на ѿушу за Мишнори. Проиивџи се вулџарносџи неизбежно значи да сџе и сами вулџарни. Поџребно је усмериџи се на нешџо друџо; мораише да нађеише друџи циљ; да ѿођеише друџачџим ѿушем. (XI)

Ето шта Генлијева мисија представља за Естравена: пут којим се избегава рат, скретање које нуди потпуно другачији смер.

На крају овог новог пута налази се Екумен. Екумен има много заједничког са хандаром: филозофију која не мари за парадоксе, схватање које у комплексности налази више задовољства него у конзистентности, и изнад свега, ужитак у осећању животне разноликости. У двома стварима се разликују јер хандаре на карактеристичан начин изражавају истину као спој супротстављајућих дуалности, док се екуменска филозофија формулише више кроз термине многострукости него дуалности. Ова разлика је адекватно назначена, с обзиром на то да се хандара развила из амбисексуалне расе, а Екумен из бројних раса. У неком смислу, Екумен је хандара проширена до космичких димензија. То је уопштена тврдња која у хандари налази специфичну манифестацију. Стога је, током његове прве аудијенције код краља Аргавена, Генлијево објашњење зашто Екумени желе савез са планетом Зимом многоструко:

Збоџ маџеријалне корисџи. Ширења знања. Жеље да увеђа сложеносџ и јачину ѿоља инџтелиенџноџ живоџа. Збоџ обоџађења хармоније и велике славе Боџа. Збоџ раџозналасџи. Аванџуре. Ужиџка. (III)

Књига показује тенденцију ка уврштавању, посебно уврштавању дуалности у већу целину, и уопштено, преко Екумена, уврштавању сложености у мистичко јединство. Али Ле Гвинова изражава ово на карактеристичан и особит начин. Артур Кларк, на пример, настоји да изрази нагон ка уврштавању све више проширујући спектар радње. Ле Гвинова чини управо супротно. Она постиже расплет не ширењем већ сужавањем тог распона. Судбина Гетена и успех Генлијево мисије као изасланика Екумена коначно зависи од односа двојице мушкараца – Генлија Аја и Терема Харта рем ир Естравена. Може бити да наглашавање личних односа представља начин на који се научна фантастика коју пишу списатељице разликује од начина писања њихових мушких колега. Чини се да Ле Гвинова то имплицира када кроз Генлија Аја сугерише да је усредсређеност на лично и конкретно на рачун апстрактног женска карактеристика. Генли пита Естравена да ли мрзи Оргорејн, а Естравен одговара: „Не, а и зашто бих? Како се нека земља мрзи или воли? [...] Пошто волим живот, волим и брегове области Естре, али таква љубав није омеђена мржњом. Даље од тога сам, надам се, неупућен.“ О овој филозофији Генли размишља: „То је неупућеност какву наводи хандара: занемаривање апстракција, држање до саме ствари. Било је у том ставу, том порицању апстрактности и

идеала и у потчињавању ономе што је дато нечег типично женског, нечег што ми се није допадало“ (XV). Екумен такође има нешто заједничко са тим одбијањем да се лично жртвује апстрактном: овде се, такође, Генли испрва опире таквом одређивању приоритета. Кад Аше долази да замоли Генлија да однесе новац Естравену, Генли оправдава свој опрез говорећи да његова мисија за Екумен има предност над личним дуговима, попут његовог дуга према Естравену:

*„Ако је ѿако“, рекао је незнаца уз изузећну самоувереност, „ѿа мисија је неморална.“
То ме је ућућкало. Звучао је ѿоућ некој од зајворника Екумена и нисам знао како да узвраћим. „Не мислим да је ѿаква“, рекао сам најоследњу. „Негосѿиаци леже у оном ко ѿоруку ѿреноси, а не у ѿоружи. (VIII)*

Генлијево првобитно опирање овим манифестацијама женског принципа повезано је са његовом нелагодношћу у вези са гетенском амбисексуалношћу. Будући да су Гетењани андрогини, и будући да су страни Генлију, страх од туђина који се крије иза негативних импликација андрогиније спаја се са општим неповерењем према туђину. Од свих Гетењана, Естравен представља највећу претњу Генлију јер је Естравен једини који се односи према Генлију као према особи и који тако присиљава Генлија да га схвати као особу. За Генлија Естравен је мешавина нечег туђег и познатог, други који у себи садржи и мушкост и женскост, исти пол као Генли и супротан пол; он је такође истовремено припадник стране расе и људско биће. Тако Генли у Естравену може пронаћи одраз самог себе и непорециво присуство страног елемента – у двоструком значењу. Свеопшта ксенофобија је стога усмерена на специфичну реакцију на сексуалну неодређеност и управљана је њоме.

Да антипатија коју Генли инстинктивно осећа према Естравену потиче из Естравенове неодређене сексуалности постаје јасно када су два мушкарца присиљена на близак контакт током свог путовања преко Гобринског леда. Од почетка, међутим, Ле Гвинова вешто удружује Генлијев осећај нелагодности, неповерења, чак и гађења, са Естравеновом латентном женственошћу. Када Тибе увуче Естравена у вербални окршај за време церемоније полагања камена темељца, Генли је узнемирен због осећаја „женске склоности ка сплеткарењу“ који му пружа дијалог. То вече, док вечера са Естравеном у његовом дому, Генли налази да је Естравен за вечером показао „женско понашање, препуно шарма, такта и мањка озбиљности, варљиво и лукаво“. Генли наставља да размишља о дејству Естравенове сексуалне неодређености:

Да ли ми се он није доидао и да ли мунисам веровао ујраво збој њејове ѿијке женсѿивеносѿи? Јер о ѿом мрачном, ироничном, моћном ѿрисуѿиву крај мене у ѿама обасјаној ваѿром није било мојуће мислиѿи као о жени, али иѿак, кад ѿод бих ѿомислио на њеја као на мушкарца, осеѿио бих да је ѿу нешѿо ѿојрешно, лажно: у њему или у мом сѿиаву ѿрема њему? (I)

Као што је на ширем плану андрогинија, са свим сложеним импликацијама које би имала на једну амбисексуалну расу, кључна за разумевање дешавања у гетенском друштву, на ужем плану андрогинија је, са свом амбивалентношћу с којом је традиционално

повезана, кључна за разумевање развоја односа између Генлија Аја и Естравена. У микросвету дела, међутим, емоционална изнијансираност, наративна техника и сами прозни ритмови нису само средства приче већ део саме приче. Одвојити делове и расправљати о њима на праволинијски начин, као што сам учинила дискутујући о гетенском друштву, значило би погрешно представити сложеност односа, јер таква расправа неизбежно би била поједностављујућа. Свакако, постоји снажан праволинијски развој у њиховом односу. Генли од првобитног неповерења и одбојности према Естравену долази до тога да му се диви преко воље, да би га на крају потпуно прихватио. Стога је *Лева рука Шаме* у неком смислу *билдунсјроман*, књига о Генлијевом васпитању.

Али овај праволинијски правац, премда јасно заступљен и важан, усложњен је наративном техником Ле Гвинове. Генли Ај је тај који је уредио фрагменте који чине рукопис; стога, он је и лик у приповести и присуство у чијој се свести сви фрагменти спајају да би, као што нам каже на почетку, сачинили причу. Његова улога је двострука. Као лик, његова опажања су фрагментарна, често погрешна, непрекидно се мењају и развијају. Као структуришућа свест, он осигурава јединство приче и имплицитно пружа јединствену перспективу из које посматрамо различите делове романа. То што Генли може да види јединство свих делова подједнако је резултат и доказ онога што сазнаје. Генли Ај који, на почетку књиге, може да каже: „Истина је ствар маште“ (I), није исти Генли Ај којег је Ле Гвинова описала као „конвенционалног, заправо чак уштогљеног младића“.¹¹ Генли Ај је стога, као што игра речи у његовом имену сугерише, истовремено и „Ја“ и око приче.¹²

Естравенови записи у првом лицу подређени су структури коју нам пружа Генлијев поглед. Док њих двојица леже у шатору Генли види Естравена како записује белешке у дневник. Након што Естравен умире, Генли односи дневник у Еставенов Харт где ће бити припојен списима из покрајине Естре. То је онај дневник, наравно, који такође садржи и Естравенову приповест у првом лицу. Када се двојица пријатеља нађу на Леду, смењивање Генлијеве приповести у првом лицу и Естравеновог дневника дају нам две различите перспективе истог догађаја и тиме богатије и комплексније разумевање догађаја него што би било која од њихових приповести могла да пружи сама по себи. Те две приповести служе другој сврси, такође, оној која је можда и важнија у тематском смислу. Њихова међусобна повезаност, начин на који се одржавају једна на другу како би нам дали осећај шире целине, показује да наративна форма отеловљује креативну тензију између дуалности која чини средишњу тему романа.

Имајући на уму сложеност која произлази из међусобне повезаности приповести, вратимо се на тренутак до Генлијеве перспективе која се развија. Када се Генли буди након бекства са Пулефенске фарме, Естравеново резимирање прошлих догађаја га коначно уверава у Естравенову оданост. Али иако сада зна до које мере му је Естравен привржен, Генли још увек не може да се избори са тим шта је Естравен. Када се двојица пријатеља први пут упрегну како би вукли саонице, Генли размишља о себи као

¹¹ Le Guin, "Is Gender Necessary?", стр. 132.

¹² У расправи о овом сегменту *Леве руке Шаме* ослањам се на Бикманов чланак, стр. 42.

„пастуву у хаму заједно са мазгом“ (XV). Тек када Естравен уђе у кемер – а улази у кемер као жена – Генли је коначно принуђен да се суочи с тим и емотивно прихвати да Естравен није просто неутралан, као мазга, већ је и женско и мушко. Два записа о овој вечери – један из Естравеновог дневника, други из Генлијевог ретроспективног приповедања – наглашавају црте супротног пола код оног другог, које су раније прошле незапажено. Естравен коментарише да му се Генли „обратио са нежношћу коју нисам знао да поседује“ (XVI). Према Генлију, Естравенова све присутнија женска сексуалност убрзава кризу спознаје:

Све дошад сам ја одбијао, ојоврћавао његову реалноси. Имао је свако право да тврди да је он, једина особа на Гешену која ми је веровала, истовремено једини Гешенанин у којој нисам имао поверења. Јер он је био једини који ме је у њојшћуноси прихватио као људско биће: једини коме сам се лично дошадгао и коме је посветио њојшћу личну оданоси, и које, самим тиме, од мене захтевао једнако уважавање, прихватање. А ја нисам био сиреман то да му дам. Нисам желео да њоклоним поверење, пријатељство мушкарцу који је био жена, жени која је била мушкарац. (XVIII)

Са овом спознајом долази још једна: Генлијево признање сексуалне тензије која постоји међу њима и осећања које би се „могло назвати љубављу“ (XVIII). Можда због тога што у светоназору Ле Гвинове целовитост не настаје из *уједињења* супротности већ из дуалности које су у међусобној тензији, два пријатеља немају секс. Генли покушава да образложи њихову одлуку да не потврде своју везу у виду сексуалног сједињавања: [та љубав настала је – *Прим. прев.*] „из наших разлика, а не сличности и истоветности, настала је из различитости: она сама представљала је мост, једини мост, преко свега што нас је делило. Да смо се сексуално повезали, опет бисмо се срели као туђини“ (XVIII).

Естравенова андрогинија почела је, дакле, буђењем антипатије у Генлију. Када Естравенова другост – женскост – постане експлицитна и више се не може игнорисати, то је катализатор који омогућава односу да пређе на нови ниво. Сексуална тензија између Генлија и Естравена значи да њихов однос више не може бити схваћен у потпуности као мушко пријатељство. Али не може у целисти бити схваћен ни као да се одвија у страственијем краљевству еротске љубави. Иако су обе ствари елементи тог односа, ниједној није дато да буде одређујући фактор. Стога је осећај тензије између дуалности оно што омогућује спознају и надилажење амбиваленције својствене андрогинији. Будући да избор није између признавања другог као дела сопства или искључивања другог из сопства, већ је у потпуности другачији (спознаја другог као *групо* и спознаја сопства у креативној тензији с другим), андрогинија је истовремено и кључна за њихов однос и превладана њиме.

У погледу односа између Естравена и Генлија, ноћ када Естравен улази у кемер представља неку врсту искорак. То што је искорак постигнут инкорпорирањем холистичке визије која утиче на целу књигу у лични однос је изванредно. Потпуно је изузетан, међутим, начин на који Ле Гвинова потом користи овај индивидуални искорак да би проширила импликације те холистичке визије како би она омогућила асимилацију два различита наративна модуса књиге.

Скупљајући документе који сачињавају књигу Генли нам пружа не само Естравене и своје записе у првом лицу већ и колаж других докумената који портретишу карактеристичне аспекте гетенског начина размишљања и културе. Два изразита модуса произилазе из овог колажа. Један модус, који укључује средишњи наратив и одељке које су написали ранији Истраживачи, остварује се у контексту који можемо идентификовати, ако не као увек објективан, онда барем као конзистентан са свакодневном стварношћу. Други модус, који укључује митове и легенде, остварује се у контексту који препознајемо као дешавање ван садашњег времена, припадајући оном што Гетењани називају Далеком Давнином. Како прича напредује, два модуса се стапају један у други. Ле Гвинова (сада говорим о Ле Гвиновој као творцу, а не о Генлију, јер Ле Гвинова је та која је заслужна за садржај митског материјала, док Генли можда одређује начин његове обраде) постиже овај ефекат донекле услед сличности између имена и догађаја у митском модусу и оних у модусу свакодневице. Материјал митског модуса, који се огледа у Генлијевом и Естравеновом приповедању у првом лицу, ствара осећај дежа вија и допушта Ле Гвиновој да сугерише повезаности, а да их не учини експлицитним.

Осећајући да су границе између њега и Естравена спуштене, Генли покушава да учврсти њихов савез обраћајући се умом Естравену. Када Естравен зачује Генлија како му се обраћа телепатски гласом свог мртвог брата Арека, ми, као и Генли, не знамо шта почива између Естравена и његовог мртвог брата, осим љубави и смрти. Али ми смо већ прочитали легенду („Место у међави“, поглавље II) о два брата која се заветују на кемер, имају дете, а онда бивају раздвојени када један изврши самоубиство, а други, у Харту сматран одговорним за самоубиство, бива прогнан у изгнанство. Знамо да су Арек и Естравен имали дете, знамо да су се, упркос гетенским обичајима, заветовали на кемер један другом; ми *осећамо* да је Арек, попут брата у легенди, починио самоубиство и тако био одговоран за Естравенов прогон из своје покрајине. Естравен чује Генлија како му се обраћа умом Арековим гласом вероватно због тога што је Естравенов однос са Генлијем попут његовог односа са Ареком: то је веза којој је потпуно посвећен, она због које је жртвовао своју позицију и био прогнан у изгнанство (овог пута не само из своје покрајине већ и из своје земље). Као што наративна структура указује на међусобну повезаност наизглед различитих модуса, тако Естравенов несвесни ум (или који год одељак ума је задужен за активирање центара за говор у мозгу током општења умом) прекрива Естравенов однос са Генлијем емотивном траумом, осећањем страха и страсти, који карактеришу Естравенова сећања на Арека. Обраћање умом за које се Генли нада да ће постати недвосмислена интимна веза постаје тако, сматра он, „веза, али била је то нејасна и шкрта веза, која је, уместо да пропусти додатну светлост (што сам очекивао), више указивала на праву величину таме“ (XVIII). Опет долазимо до тога да се целовитост не постиже порицањем већ укључивањем дуалности. Као што је наратив исцепкан на различите модусе који се, без обзира на то, одражавају једни на друге, тако и Генли Ај и Естравен остају раздвојени иако су заједно. Радост и бол, светлост и сенка, историја и мит, прошлост и садашњост, сопство и другост, све то схватамо као нераздвојиве делове веће целине – не упркос њиховим разликама већ због њих.

Током преласка преко Гобринског леда опсег дуалности које су у међусобној креативној тензији непрестано расте. Генли увиђа да је Естравенова андрогинија извесни вид целовитости по себи, и зато црта за Естравена јин-јанг симбол као његов амблем. Веза између Генлија и Естравена, са тензијама између Ти и Ја, сопства и другог, постаје друго отелотворење холистичке визије. Интензитет те визије је толики да овде прожима безмало сваки аспект наратива. Од малих описних детаља – као када Генли посматра Естравена како пажљиво мери њихове сутрашње порције хране „попут неког научника или домаћице“ (XVIII) – до главних приповедачких догађаја, постоји свепржимајући осећај нужности да се ствари виде свеобухватно.

Да је ово суштина онога што Генли спознаје током путовања преко Леда постаје јасно када се Естравен и Генли сусретну са специфичним временским условима који се налазе само у арктичким областима, где подједнака дифузија светлости над свим површинама чини да се лед, небо и хоризонт стапају у једноличну белину. Ово је легендарно „Место у међави“, место на којем се у легенди један брат суочава са својим мртвим кемером и бира живот уместо смрти. Специфично, Естравен то назива „несенком“, а показало се да она може бити веома подмукла, јер пукотине у кртом леду, будући да не бацају сенку, не могу да се виде док неко не упадне у њих. Када Естравен упадне у пукотину и бива спасен захваљујући Генлију који не пушта да санке оду, Генли преузима вођење, проверавајући сваки корак штапом. Након неколико часова он постане парализован страхом и не може да се присили да закорачи.

„Шта се дешава, Генри?“

Засјао сам тамо, усред ничега. Сузе су ми освануле у очима и залегиле ми шрејавице.

Рекао сам: „Плашим се њага.“ (XIX)

Генлијево признање да се плаши указује на то да је престао да инсистира на ономе што је раније назвао „израженији такмачки елементи мушког самопоштовања“ (XV). Метафора и заплет се спајају када Естравен каже Генлију: „Страх је користан. Као и тама; као сенке“ (XV). Ова епизода најбољи је пример како Ле Гвинова отелотворује тему у форми, што указује на то да је Генли спознао сопствену емоционалну андрогинију, присуство у њему до тада потиснутих „женских“ особина поред оних традиционалних мушких.

Међутим, Ле Гвинова је обазриво разликовала супротности одржаване у међусобној креативној тензији од њиховог потпуног стапања у неразлучиво јединство. Када се Естравен и Генли коначно одвоје од Леда и уђу у село, постали су у толикој мери једно биће да Генли, када чује да неко каже „Хоћете ли се постарати за мог пријатеља?“, помисли да је то он сам рекао, иако то говори Естравен. Али јединство Естравена и Генлија је и даље сачињено од два дела. Када Естравен бива убијен, ово јединство се раствара јер је Генли приморан да се суочи са прималном дуалношћу живота и смрти. Још једном, описни детаљи наглашавају узајамно дејство сенке и светлости, овог пута наговештавањем Естравенове блиске смрти:

На скијама смо проишли кроз смрзнути шумарак, па продужили преко брежуљака и поља сјорне долине. Није било места за скривање, за шуњање. Ведро небо, бели свет и нас двојица – једине сенке на њему – у беју. (XIX)

Естравеновом смрћу приповедање се уобличава око покушаја одређивања значаја те смрти. Тако се враћамо на прво питање које је краљ Аргавен упутио екуменским стабилима: шта човека чини издајником? Како одговор пристигао ансамблом сугерише, перспектива из које се даје одговор утицаће на одговор. Стога питање нема један одговор већ неколико; заправо, имаће онолико одговора колико и перспектива из којих се одговара. Ови вишеструки одговори, међутим, напослетку се могу подвести под једну холистичку визију. Сви су истинити, али сваки је само део коначне истине.

У свом туговању Генли мисли да га је Естравен, дозволивши да буде убијен, издао. Како сила његове жалости попушта, Генли увиђа да Естравена смрт представља коначну жртву како би се осигурао успех Генлијеве мисије. Тако Генли одлучује да прекрши свој завет да неће приземљити брод док са Естравеновог имена не буде скинута љага јер би одлагање значило обесмишљавање Естравенове смрти. Генли види завршетак своје мисије као постављање „завршног камена на лук“ (XX), чиме се затворио круг од оног дана када је посматрао церемонију полагања камена темељца, стварање једног лука од две половине, са Естравеном који стоји злокобно са Генлијеве леве стране. „Без крвне везе лук ће пасти“ (I), каже Естравен тада Генлију. Касније, Естравен ће запечатити сопственом крвљу савез између Кархиде и Екумена. Естравена смрт тако служи као кључна тачка за конвергенцију различитих нивоа значења. Када Аргавен одбије да одмах скине љагу са Естравеновог имена, Генли покушава још једанпут да дефинише значења у којима је Естравен био и није био издајник. Он каже Аргавену:

*Служио је истиом јосјодару као ја.
„Екумену?“, рекао је Арјавен, зачуђен.
„Не. Човечанству.“*

Док сам изговарао ње речи нисам знао јесу ли истинити. Делимично јесу биле; њо јесје један аспект истине. Али не би било ништа мање истинито усјврдити да су Естравена дела јошјекла из чистје личне оганосји, осећања одговорносји и јријашјелсјива јрема једном једином људском бићу, мени. Мада, ни њо не би била јошјуна истина. (XX)

Други део потпуне истине садржан је у легенди о Терему од Стока и Ареку од Естреа („Естравен Издајник“). Огледање ове легенде и средишњег наратива једно у другом веома је изражено, а узајамно дејство између митског и свакодневног модуса изнова нам пружа дојам испољене целовитости. У легенди је лако увидети да је Естравен Издајник – издајник само из уске перспективе права на земљу у покрајини Естре. Из шире перспективе, он није издајник већ херој, јер прекида крвну освету између две покрајине и постиже трајни мир – постигнуће које се имплицитно препознаје услед чињенице да се његово име, *Терем*, отада даје деци те покрајине, док се до тада то име користило само у Стоку. Терем Харт рем ир Естравен тако узима име од тог првог Естравена Издајника и, попут њега, и он је издајник, гледано из уске перспективе, оне која се односи на *шифрејшор* краља Аргавена. Из шире перспективе, Естравен је херој јер он одиграва кључну улогу у довођењу Екумена на Зиму. И у легенди и у историји, шира сагледавања преиначују дефиниције издаје. Ипак Естравен није више издајник на интимно личном нивоу са Генлијем но што је на најопштијем нивоу са Екуменом или човечанством. Међудејства двају модуса доводе у сугестивну тензију дуалност

макрокосмоса и микрокосмоса. Истина се налази подједнако у интимности личних веза и у општено апстрактном, у архетипском психомиту као и у ситном детаљу реалистичке фикције.

Значај паралелизма модуса није исцрпљен Естравеновом смрћу, међутим. Баш као што је дете Арека од Естреа и Терема од Стока држало кључеве будућности када је време у легенди начинило пун круг, тако Терем Харт рем ир Естравен, имењак Естравена Издајника, има дете свога брата, Арека, дете чије је име (Совре) исто као име Лорда од Естреа у времену легенде. Ако се мит одражава на стварност, стварност се такође одржава на мит.

Попут митског времена у легенди, приповедачко време је и кружно и линерано. На циркуларност се указује када Генли ходочасти у Естре и види блесак Естравеновог духа у детету које је Естравен оставио за собом. Када дете, Совре, затражи да му се исприча прича о смрти његовог родитеља и о „другим световима, тамо, међу звездама... о другим људима, другим животима“ (XX), његова жеља наговештава наду у будућност, линеарност која контрастира и употпуњује обрасце циркуларности створене сличностима између древне легенде и непосредне историје. Стога је све и даље исто на Гетену, па ипак се све мења јер је крај књиге добро избалансирани између напретка и стагнирања.

Свакако да је показатељ озбиљног аутора спремност да се део подреди целини. На неки начин, својом приврженошћу преовлађујућој концепцији рада, ауторка жели да створи целовитост која надраста збир својих делова. Сматрам да је Ле Гвинова учинила ово у *Левој руци Шаме*, али то нису сва њена постигнућа. Уметникова жеља за кохерентношћу може довести до догматизма; у том случају, јединственост може лако постати стерилност. Фројд је запазио да се живот опире реду, савршен ред је синоним за смрт. Ово запажање је повезано са *Левом руком Шаме*, не због тога што се дуализам који она имплицира тематски односи на холистичку визију Ле Гвинове, већ због тога што нам књига пружа како задовољство уметничке целовитости тако и богатство комплексне разноликости. За готово сваку тврдњу коју износи Ле Гвинова налази и контратврдњу. Ниједној истини није допуштено да опстане као потпуна истина; сваки увид представљен је као делимичан, подложен поновном разматрању и новој перспективи. На пример, извештај екуменског Истраживача, који претпоставља узрочну везу између гетенске амбисексуалности и непостојања рата у Гетену, сугерише даље да би још значајнији фактор могли бити сурови зимски услови у Гетену (VII). Друга претпоставка не негира прву. И даље смо охрабрени, сматрам, да доведемо у везу агресију са једноличним сексуалним улогама: али нас то приморава да први увид схватимо као привремен, подложен корекцији. Тако, Генли такође инсистира на томе да сексуално повезивање не би зближило њега и Естравена јер се њихова веза развијала из њихових разлика. Али завршава додајући: „И ту смо стали. Не знам јесмо ли били у праву“ (XVIII). Контраст који Ле Гвинова оцртава између култа хандаре и јомешта пружа још један пример. Иако је јасно да Ле Гвинова даје предност филозофији хандаре, она без обзира на то каже кроз Генлија, у тренутку нестрпљивости: „Ваша хандара ме задивљује, Харте, али повремено се питам није ли посреди пуки парадокс претворен у стил живота“ (XVIII). У погледу наративне структуре, смењивање Генлијеве приповести

и Естравеновог дневника служи истој сврси непрекидним пружањем различитих перспектива истих догађаја. Када двојица пријатеља дођу до места где се вулкани боре са Ледом, Генли види затамњену површину као преко континента исписану „СМРТ“ (XV), док Естравен то види као „прљави, хаотични свет у настајању“ (XVI).

Такво суптилно али свепрожимајуће инсистирање на томе да је свака истина делимична, наравно, потпуно је конзистентна са преовлађујућом визијом Ле Гвинове у овој књизи јер, ако би она допустила да било која истина важи као Истина, осећај да целовитост произлази из тензије између дуалности био би изгубљен. Деликатна равнотежа супротстављених могућности коју Ле Гвинова поставља значи, као прво, да су мале шансе да књига постане догма. То такође значи да, за потпуно изражавање холистичке визије Ле Гвинове, само целокупна структура књиге може бити довољна. Коначна целовитост која искрсава јесте сама књига. А ова врста јединства, која у себи обухвата све начине разноликости, чини да *Лева рука ѿаме* представља пример стваралачке плодности која је могућа када различитости нису потиснуте већ искоришћене за стварање нове целине. Из свих ових разлога, *Лева рука ѿаме* је једна од најбољих књига Ле Гвинове и трајно књижевно достигнуће.

Изворник: Hayles, N. B., „Androgyny, Ambivalence and Assimilation in The Left Hand of Darkness“, у: *Ursula K. Le Guin*, ур. Joseph D. Olander и Martin Harry Greenberg, Taplinger Publishing Company, New York, 1979, стр. 97–115.

(С енглеској превео **Здравко Пејровић**)